

Hebraio

Anutugât Nanñande den pat âlepñe maknengiep.

1 ¹Ulikñân tâmbâñe dondâ Anutuñe hakulupnenñe makyenjiwerâm âmâ propetelupñe den tiripñe keiñe keiñe makyenjim huñgun yengimbo sop siân siân makyenjiyi. ²Hain makyenjim gambiâ gambiâ beirâ bâinângen hinñe sop miawakto maknengiwipgât Nanñe huñgun añdo miawakmâ maknengiep. Akto ulikñân Anutuñe Nanñe are âmâ wan me wan hârok damunyeñe akbiap dâm hin dâm magañep, “Hâmbâi hân himbim miawakbiap are gâñe damunñe akmâ amboñe akbiat.” dâm magañep. Magañdo âmâ Nanñande hân himbim ketuguep.

Anutugât Nanñande añelo ewangiyektâp.

³Akto Nanñe arekñe Anutugât pagaleñân manmap, akto Eweñe olop dopyetñe konok manmandat. Akto Nanñande makto den kârikñe arekñe hân himbim me wan me wan hârok tângombo manmaen. Akto Anutugât Nanñande hânân gem manmâ dosanenñe bo akbiapgât mondo dosanenñe bo akto sumânba agato ekbiâ agatmâ himbimân âgâm himbimgât Amboñe Humo yâkgât bâtñe bungen tatmap. ⁴Âgâ tato Eweñande kot irakñe wañep. Kot arekñe añelo yengât kotyene ewangiâp. Dop hainâk Anutugât Nanñande añelo are ewangiyekmap. ⁵Aregât Anutuñe añelo siâ hin magañep me? “Gâmâ nâñgât Nanne gârâmâ nâñe uñak menjektân.” me hin magañep mon? “Sop ain, nâ Nannaet nunak Eweñe bunñe akbian akto ekmâ Nanne dâwian.” ⁶Akto Anutuñe Nanñe okotñe akmap are huñgun añdo miawagep sop ain Anutuñe hin magep, “Anutugât añelolupñande luâk iregât kotñe mem agatjet.” ⁷Akto areâk bo. Anutuñe añelolupñe yengât keiyeñe hin magep, “Añelolupñe huñgun yengim hâkyeñe mem purikato seru hinare akmai. Dâ hoñ bawalupñe hâkyeñe mem purikato kâlâp ululunñe akmai.” ⁸Gârâmâ Nanñaet keiñe hin dêep, “Anutu gâñgât luâk Kembu tat tat are kârigem âgâm tatbiâp ain âgâ tatbiât. Akto gâñe luâk âmbâle damunyeñe manbiatgât huwangande amâ miwindik yekmenâ ârândân akbiapgât tirip towat hinare. ⁹Akto agak meme âlepñeâk are egâlianmâ âmâ

agak meme bâleŋe are kuk heŋgân aganmat. Aregât Anutu amâ gâŋgât Anutu yâkŋe heroŋe maroŋe akbiatgât keluŋande puligimâ towatŋe giŋdo gâŋgât kâmotlupge hârok ewangi yekmat.”

¹⁰Akto den siâ hin,

“Humo, ulikŋân hân korânŋe hârok ketuguen. Akto himbim amâ bângande liulien. ¹¹Gârâmâ hân himbim ketuguyelegen are hâmbâi bo akbiandat. Dâ gâmâ tatmâ manmâ âgâwiat. Hâmbâi sâŋgum tâmbâŋe akmâ tokmap dop hainâk hân himbim tâmbâŋe akmâ bo akbiandat. ¹²Akto gâŋe hân himbim mem ligim katmâ sâŋgum ligimaen hainâk ligim katbiat. Me sâŋgum siâ siâ lugum panmâ panmâ akmaen gâ hainâk panyelekbiat. Dâ gâmâ tatmâ manmâ hainâk hainâk âgâwiat. Akto sopge hombaŋge bo boakbiap.”

den are âmâ Anutuŋe ikiŋe nanŋaet magep.

¹³Dâ Anutuŋe aŋelo siâ hin dâm maganep me? “Gâ bâte bunŋe ain togom tatmenâ gasalupge keigaet amukŋân kâmot katere tâliyekbiat.” Den ya kulengoân are amâ aŋelo yeŋgât bo. ¹⁴Dâ Anutuŋe aŋelolupŋe huŋgunyeŋgiep kâmot potat yegep are heŋgem yeŋguwaigât huŋgun yeŋgimbo gem hoŋ bawa aknengiwei aregât aŋelolupŋe makyenŋim huŋgunyeŋgiep.

Anutugât Nanŋande mem purikatnenegep are amâ bo hâkâŋŋe akbaen.

2 ¹⁻²Dâ ulikŋân Anutuŋe hakulupnenŋe makyenŋiwerâm aŋelo huŋgun yeŋgimbo gem den bunŋe makyenŋiyi. Makyenŋimbiâ luâk âmbâleŋe den are hâkâŋ akmâ hamiaŋi are Anutuŋe dowâk kuk akyenŋiep aregât bikŋande maknengiyi den are mesokmâ mandenŋe kuk humo metŋe miawak nengiwop dâm launŋe lokom manmâ âgâwaen. ³Aregât heŋgemnengumap are hâkâŋ akmâ pandenŋe amâ kuk humo arekŋe miawak nengimbo gain gain akmâ âlepŋe arim manbaen? Akto den pat âlepŋe aregât keiŋe Humonenŋe yâkŋe soŋ makmâ miawagep. A hamiŋân den are nâŋgâyeŋe imâ bunŋe dâm maknengiyi. ⁴Hain maknengimbiâ âmâ Anutuŋe, “Nannaet den amâ bunŋe.” dâm aregât kulem keiŋe keiŋe mem mâŋgim ikiŋe Heakŋe yâkgât kâmolâŋen huŋgun aŋdo hanŋaet akmâ meme akyenŋimbo wan me wan owâiŋe akmâ meyi, are yekmâ Anutugât Nanŋaet den bunŋe dâm nâŋgâm heŋgemgoyion.

Yesuŋe amâ sop tâlâwâk siâ aŋelo yeŋgât amukŋân malep.

⁵Kepia beirâ miawakbiapgât denŋe makmaen are âmâ Anutuŋe aŋelolupŋande âiŋe meŋetgât bo magep. ⁶Aregât siâŋe hin kulemgoep, “O Anutu, gâ luâk are wan akmapgât nâŋganmat? Akto luâkgât nanaŋ wanŋaet ekmâ nâŋganmat? ⁷Gâ sop pâŋ konok dondâŋe

aŋelo yâk yengât amukyenân manbiapgât maganjen. Gâ pagaleŋe kot patŋande akmâ heŋgemgoanjen. Akto wan me wan bâtnande mângiep are damunŋe ak dâm kalaŋen. ⁸Hain dâm magarŋmenâ hân himbim hârok damunyeŋe akmâ manmap.”

dâm kulempoep. Aregât Anutuŋe wan me wan hârok amukŋân kato tâliwiap amâ siâ siâ are akŋânŋen bo tatmap. Gârâmâ den are boâk miawakto ekten. Irawot bunŋe akbiap, aregât hinŋe wan me wan siâ nanŋaet amukŋân boâk manden. ⁹Dâ Yesu yâk âmâ ekmaen. Yâk sop pân konok dondâŋe aŋelo yengât amukŋân manmâ momogât hâk hilâlâm nâŋgâm metembo âmâ Anutuŋe makto pagaleŋe akto kot pat humo lokom mem mandâp. Yâk Anutuŋe han kalem aknengiâkgât dâmbo momogât hâk hilâlâm kalakŋe luâk hârok nengât akmâ nâŋgâep.

Yesu amâ nengât teu mamananŋe.

¹⁰O Galalupne, Yesu Anutuġât nanŋe yâkgât siâkâ makbe. Wan me wan ketugum damun nenŋe akmap are Anutuŋe, “Nâŋgât kâmot pagaleŋân katyekbian.” dâm nanŋe heŋgem nenguwiapgât keiŋe kalep, are huŋgun aŋdo hâk hilâlâm nâŋgâmbo heŋgem nengu nengugât dâp miawagep, are âmâ ârândâŋe agep. ¹¹Akto Anutuġât nanŋande heŋgem nengumap are akto nen heŋgem nengumap nen amâ Ewenenŋe konok tatâp aregât dopnenŋe konok akten. Aregât Yesuŋe nen emi garilupne dâm nengonmâ âmâ nengât bo aŋun aŋgiep. ¹²Aregât hin dâep, “O Anutu nâŋgât emi garilupne gâŋgât kotge makyenġiwian. Akto kâmot are yengât hutyeŋân kinmâ kotge mem agatbaen.” ¹³Akto siâ hin dâep, “Nâŋe biwine Anutuġâlânâk katmâ manbian.” dâep. Akto siâ hin dâep, “Anutuŋe yâkgât kâmot niŋdo yâk olop yu kinmâ miawakten.” dâep.

¹⁴Akto den arekŋe keinenŋe maknengimap. Nenâmâ Yesuġât kâmot akmaen nen hâknenŋe yu mem manmaen aregât Anutuġât Nanŋande Niambi momogât dop damunŋe are kondere bo agâk dâm aregât luâk hainare akmâ moep. ¹⁵Hain akmâ âmâ nen momogât dâp hain aregât hamewakmâ manmâ hâk hilâlâm nâŋgâm gayion nen oloŋ nenekto hamep bo akto biwinenŋe owâiŋe agep. Are miawagâk dâm moep. ¹⁶Aregât keiŋe hin. Anutuġât Nanŋe arekŋe aŋelo yengât âi bo miep. Nen Abrahamġât kâmot nen heŋgem nenguwerâm giep. ¹⁷Aregât kâmotlupŋe nen manmaen are wan me wan hârok akmâ manmâ giep. Gem âmâ Anutuġât sumbe kat kat luâk areyengât humo arekŋe luâk âmbâle yengât dosayeŋe bo agâk dâm soŋgo sumbe katminep, dop hainâk Anutuġât nanŋe luâk akmâ okot nâŋgâ nengim Anutuġât launŋe hârok lokom Anutuŋe kuk bo agâkgât sumbe aknengiep. ¹⁸Hain akmâ âmâ Niambi dop nengumap ain nen tân nenguwerâm âmâ luâk akmâ mando Niambi yâkŋe dop kombo hâk hilâlâm nâŋgâep. Hâk hilâlâm nâŋgâepġât nen Niambiŋe oloŋ nenekberâm akto sop ainâk tân nengumap.

Yesuŋe Mose ewangimap.

3 ¹O Galalupne Anutuŋe yekto huragumap ye olop Anutuŋe oloŋ nenekto kâmot konok agion ye Yesugât keiŋe are Yesu nengât sumbe kat kat luâk humo akto hoŋ bawanŋe yâkgât den pat âlepŋe makmaen are ekmâ nâŋgâm heŋgemgom âmâ hanyenande bigeimbâ kârigiep. ²Moseŋe Anutugât emetgât âi mem lauŋe lokom malep aregât Yesuŋe hainâk âi amboŋande makto lauŋe lokom malep. ³Emet mâŋgimap yâkgât kot patŋe agatmap aregât emetgât kot pat ewangimap dop hainâgâk Yesu agak memenande Mosegât agak meme ewangimap. ⁴Akto aregât den dopŋe makbe. Nen âmâ emet ketugumaen. Dâ Anutuŋe âmâ wan me wan hârok ketugu nenekmap. ⁵Dop hainâk Mose Anutugât emelan damun akmâ siân den miawakbiap are hârok makyenŋimbo Anutuŋe ekto huraguminep.

Yuda gâtŋande biwi kârik agi.

⁶Dâ Kristo âmâ Anutugât Nanŋande emet amboŋe akmap. Emet amâ nen ire. Akto are yân bo. Nenŋe Anutugât meterŋân kârikŋe kinbaengât akto pagaleŋe miawaknengiwiapgât biwi owâi akmâ manmaengât paŋâk mem manmâ bo hâkâŋ akbaen âmâ Anutugât emetŋe akbaen. ⁷Aregât keiŋe Anutugât Heakŋande hin dâep,

“Anutuŋe emelâk makto nâŋgâyi aregât ⁸uŋak biwiyeŋe kârikŋe bo agaŋgim denŋe hâkâŋ bo akbei. Akto hakulupyenŋe ulikŋân hân kamitŋânŋen mali ainâk dop yenŋure hâkâŋŋe akmâ lauŋe bo lokoyi. ⁹Akto kulem keiŋe keiŋe hekat yenŋim tân yenŋure hombaŋ 40 akto hanâk dâm dop nugum manmini. ¹⁰Aregât nâŋgâre bâlimbo kuk akyenŋim hin magân, Yâkŋe hanyenande sopŋe sopŋe gulip akmai akto nâŋgât dâp bo ekmâ nâŋgâm heŋgemgoyi. ¹¹Haingât kuk akyenŋim den kârikŋe hin magân, Yâkŋe nâŋgât manmâ nâŋgâmbiâ biwiyeŋe sândugeâkgât kepia hân ain bo ariwai. Bo kârikŋe.”

Yudaŋe agi are nâŋgâm hamewakbaen.

¹²Galalupne aregât hin akbei. Yenŋâlân gâtŋe bikŋande hanyenande den pat âlepŋe are bunŋe borâm hâkâŋe dâm Anutu Manman Amboŋe hamianbâigât damun agaŋgim manbei. ¹³Hain akmâ âmâ bâleŋe hianŋiŋe yenŋâlân gâtŋe siâ hianŋo han biwi kârikŋe akbopgât hokboâk hokboâk uŋak hole miawakmawân ârândâŋ mem kârikŋe mâŋgim akmâ magaŋgi goaŋgi akmâ makbei. ¹⁴Akto nen Kristo olop manmâ gayiongât han biwinenŋe owâimap. Are kilâkgât paŋân tiŋâk mem manmâ aregât horatŋân togonegât akmâ âgâwaen. ¹⁵Akto Heakŋe magep yu kulemgoân,

“Anutuŋe emelâk makto nângâyi aregât uŋak biwiyenande kârikŋe bo aganŋim denŋe hâkân bo akbei. Akto hakulupyenŋe ulikŋân hân kamitŋân mali ainâk dop yenŋure hâkânŋe akmâ lauŋe bo lokoyi.”

¹⁶ Akto niŋema yenŋât magep? Akto niŋande Anutuŋe den makyenŋimbo hâkân agi? Amâ Israe luâk âmbâle Moseŋe oloŋ yekto Aigita hân hepunmâ hân kamitŋânŋen ariyi are. ¹⁷ Akto niŋema hombaŋ 40 bo akto tân yenŋumbo hamianŋbiâ nângâmbo bâliep? Are âmâ hainâk bâleŋe agi aregât hâuŋe hân kamitŋânŋen mombiâ hâkyenŋe ain hambuep. ¹⁸ Akto Anutuŋe niŋema hin makyenŋiep, “Kuk akyenŋire biwiyenŋe sândugeâkgât kepia hân ain bo ariwai.” dâep? Amâ hin. Anutugât lau bo lokoyi are. ¹⁹ Aregât hin nângâen. Luâk âmbâleŋe biwiyenŋe Anutugâlân bo katmâ mali aregât Anutuŋe kuk akyenŋiep. Hain akto biwiyenŋe bo sândugiep. Aregât ye hainâk akbâen dâm biwiyenŋe damunŋe akbei.

Biwinenŋe sândugewiapgât kepia.

4 ¹ Akto Anutuŋe biwinenŋe sândugembo tatmâ hutuk âgâwaengât makmâ kalep aregât nelâm nengiwop dâm âi mem manne. Dâ hain bo akbaen amâ Anutuŋe nenekto ârândân bo akto hâuŋe nengimbo biwinenŋe umatŋeâk tatmâ âgâwiap, are akbop dâm hamewakne. ² Akto aregât keŋe lâuwâŋe makbe. Ulikŋân luâk âmbâle hân kamitŋânŋen manminiân Anutuŋe ikiŋe keŋe makyenŋiep. Hain makyenŋimbo biwiyenŋe yâkgâlân bo kali aregât Anutugât denŋande bo tânyenŋuep are nângâm hengemgone. Akto nenâkai ulikŋân hainâk Anutugât keŋe bo nângâyion. Gârâmâ hamiŋân maknengimbiâ nângâyion aregât âi humoâk mem manne. ³ Akto nen biwinenŋe yâkgâlân kalion nen âmâ emelâk biwinenŋe sândugembo tatmâ hutuk âgâen. Gârâmâ Yuda kâmot hân kamitŋânŋen manmini arekŋe hain bo agi. Aregât Anutuŋe magep, “Haingât kuk akyenŋim den kârikŋe hin magân, Yâkŋe nângât manmâ nângâniŋbiâ biwiyenŋe sândugeâkgât kepia hân ain bo ariwai. Bo kârikŋe.” Anutuŋe hain dâep.

Dâ Anutuŋe hân himbim katyelekmâ âi mem metem ain âmâ hâk sânduk geâk dâm makmâ kalep. ⁴ Aregât keŋe Anutuŋe siân hin magep, “Anutuŋe hilâm bât biken lâuwâ akto ain yân tatmâ hutuk âgâep.” ⁵ Gârâmâ emelâk kulemgoân ain hin dâep, “Han biwiyenŋe sândugeâkgât kepia hân ain bo ariwai. Bo kârikŋe.” Anutuŋe hain dâm makmâ kalep. ⁶ Akto âmâ hân kamitŋânŋen manmini yâkŋe den pat âlepŋe are hâkân akmâ bo lokoyi aregât bo tatmâ hutuk âgâyi. Hain akbiâ benŋe luâk âmbâle bikŋe yâk yenŋât dumyenŋân âgâm Anutu olop tatmâ hutuk âgâwaigât dâp miawaktâp. ⁷ Aregât beirâ Anutuŋe bâindâm Dawidi maganŋmâ emelâk kulemgoân are hin dâep, “Anutuŋe emelâk makto

nângâyi aregât unjak biwiyeŋe kârikŋe bo aganŋim denŋe nângâm hâkân bo akbei.” dâep a emelâk kulemgoân. ⁸Dâ ulikŋân Yosuarŋe malep sop ain manman sândukgât Anutuŋe makmâ kalep are miawagep dâine aregât kakŋân Anutuŋe manman sânduk siâkâ bo makmâ katbop. ⁹Aregât hin nângâmaen. Anutugât luâk âmbâlelupŋe yâk yengât nângâm manbiâ biwiyeŋe sânduge akmâ âgâwiapgât kepia hân tatnengiep. ¹⁰Anutuŋe âi mem mando hilâm bât biken lâuwâ akto ainâk tatmâ hutuk âgâep aregât nen hainâk âi memâk tatmâ mandenŋe Anutuŋe bâin dâmbo manman sânduk âlepŋe miawak nengiwiap. ¹¹Aregât Anutuŋe manman sândukŋe nengiwiapgât makmâ kalep are bunŋe miawaknengiâk dâm âi humo mem hakulupnenŋande lauŋe bo lokoyi aregât Anutuŋe makto biwiyeŋe bo sândugiep, are nen hainâk akbâen dâm Anutugât lau lokom manbaen. ¹²Amâ wangât? Hingât. Hângât tembe loko âmâ tâwât metŋe mem arimai. Dop hainâk Anutugât den amâ golâ manmanŋe akto metŋe dondâ. Tembe lokoyengât tâwât âmâ metŋe arekŋe luâk siâgât okot kambiamŋe ewum hionŋap dop hainâk den metŋe dondâ arekŋe nângâ nângânenŋaet biwinenŋe akto hannenŋe are potatmâ mem miawakmap. Mem miawakto agak memenenŋe miawakto den âiân katnenekmap. ¹³Akto siâ me siâ Anutugât dewunŋân tigâk bo yemap. Akto Anutu enemŋân kinmâ keinenŋe makmâ miawakbaen yâkŋe amâ hârok ekto amâ miapŋân akto katip bâlâk miawaktenŋe ekmap.

Yesuŋe sumbe kat kat yâk yengât luâk kautŋe malep.

¹⁴Galalupne, nengât sumbe kat kat luâk humo amâ Yesu Anutugât Nanŋe yâk âmâ himbimân âgâep. Aregât Yesugât akmâ magion are kârikŋe mem manmâ âgâne. ¹⁵Nengât sumbe kat kat luâk amâ yânŋe bo. Yesu sumbe kat kat Humonenŋe yâkŋe amâ Anutugât Nanŋe yâk hânân malewân sop ain Hianŋi Amboŋande oloŋ nenekto bâleŋe akberâm akmâ malion ain Yesuŋe nângâ nengimapgât dâp bo pâp komap gârâmâ bâleŋe bo agep. ¹⁶aregât Anutu ulilaŋberâm âmâ bo hamewakmâ dowâk yâk ulilaŋbaen. Akto lumbe tat tatŋân tatmap yâkŋe dowâk okot âlep aknengim damun nenŋe akmap aregât umatŋe miawaknengimboân ain dowâk ulilaŋbaen.

Yesuŋe nengât akmâ sumbe âi miep aregât Anutuŋe kot humo wanŋep.

5 ¹Galalupne, sumbe kat kat luâk areyengât kautlupyeŋe yâk yengât keiyeŋe makyengire nângânet. Anutuŋe luâk areyengât hutyeŋânba mem miawakyekto Anutugât kambiamŋe sândugeâkgât luâk âmbâle yengât akmâ Anutugât enemŋân kinmai. Kinmâ dosayeŋe aregât sumbe omai. ²Hain akmai gârâmâ yeukŋeyenŋaet yengumbo aregât luâk âmbâle bikŋe Anutugât den lokowerâm pâpkomai yâk yengât okot nângâ yengim yeukŋe akyengimai. ³Aregât luâk âmbâle yâk yengât dosayeŋaet sumbe

akmai. Akto areâk bo. Yeŋaet dosayeŋaet sumbe akmai. ⁴Akto yâk ikinŋaet hanŋe watmâ âi are bo miep. Bo. Ulikŋân Anutuŋe sumbe kat kat luâk Aroŋ yâk soŋ oloŋmâ âi waŋdo miep hainâk gam gam sumbe kat kat luâk hârok ikinŋak oloŋ yekmâ âi yeŋgimap. ⁵Hainâk Kristoŋe ikinŋaet ukenŋe bo walep. Anutuŋe âi iregât waŋberâm den hin dâep,
 “Gâmâ nânŋât Nanne gârâmâ nânŋe uŋak meŋgektân.” dâep,
 yâkŋe âi are waŋmâ huŋgun aŋep. ⁶Akto Anutuŋe Nanŋaet den siâ hin dâep,
 “Ulikŋân sumbe kat kat luâk siâ kotŋe Melkisede are âi are waŋdere
 mem âgâep hainâk sumbe kat katgât kat giŋdere sumbegât âi
 mem âgâwiat.” dâep.

⁷Akto Yesuŋe luâk akmâ hânân manmâ indem konmâ momogât dâwânba oloŋnekben dâm yâk ulilaŋdo biwiŋe yâkgâlân kalep aregât Eweŋande nânŋaŋep. Amâ Yesuŋe Anutugât akmâ hamewakmâ malepgât Eweŋande nânŋaŋep. ⁸Yesu âmâ Anutugât Nanŋe gârâmâ hâk hilâlâm nânŋâep. Dâ Eweŋaet lau lokomap aregât agak memenŋe miawagep. ⁹Hain akmâ agak meme ârândânŋâk akmâ nen biwinenŋe yâkgâlân katmâ lauŋe lokomaen nen âmâ Yesuŋe heŋgem nenguwiapgât dâp miawagep. Amâ yogan bo. Heŋgem nengumbo manman kârikŋân manmâ âgâwaengât. ¹⁰Akto areâk bo. Anutuŋe sumbegât âi Melkisede waŋdo mem âgâep. Hainâk Nanŋe waŋdo mem âgâmap. Aregât heŋgem nenguwiapgât bo pâpkom manmap.

Nen nanaŋ gurukŋe yeŋgât dop bo manbaen.

¹¹O Galalupnenŋe, nenŋe Yesugât keiŋe hârok makyenŋiwaengât ukenŋe nânŋâmaen. Gârâmâ ondopyeŋe kârikŋe aktâi âmâ gain gain makyenŋiweren?
¹²Akto ye dennenŋe emelâk makyenŋiyion are nânŋâm heŋgemgoyi dâine bâin hinŋe yeŋe luâk âmbâle bikŋe den kepikmâ makyenŋiwâi. Yeŋgât hin nânŋâm hilipkoân luâk âmbâle siâ emelâk makyenŋiwerâigât sop aktâp dâm makmâ hilipkoân. Gârâmâ hain bo aktâi. Aregât ye nanaŋ gurukŋe dop hainâk manmai. Namâk nemai. Dâ sot bunŋe yeŋgienŋe gain gain nembai? ¹³Yeŋgât agak memeyeŋe aregât den dopŋe makyenŋire nânŋâŋet. Nanaŋ gurukŋande namâk nem manmai akto gam gam sot bunŋe nemai. Ye dop hainâk hinŋe nanaŋ gurukŋe akmai den keiŋeâk getek getek makyenŋienŋe nânŋâm heŋgemgomei. Dâ Yesugât den patŋe hârok heŋgem nengumbo agak meme âlepŋeâk miawakmap are makyenŋienŋe bo nânŋâmai. ¹⁴Akto nen sot bunŋe nanaŋ gurukŋe bo waŋmaen. Nanaŋ emelâk nam hepunmâ handâ akto are sot bunŋe waŋmaen. Dop hainâk luâk âmbâle agak meme âlepŋe me bâleŋe potatmâ heŋgemgom mali aregât nânŋâ nânŋâyeŋe humo agep are âmâ den pat âlepŋe hârok makyenŋimaen.

Anutu hamianmâ âmâ biwi purik kat katgât dopŋe bo tatâp.

6 ¹Akto Kristogât den keiŋânbak lâuwânŋe bo makyenŋiwerân. Dâ hin akne. Han biwi nânŋâ nânŋânenŋe kârikŋe kilâkgât agak meme

âlepņe mem mandenņe Anutuņe nenekto huraguwiap. Akto den keiņe keiņe dondâ agak meme momoņe aregât ye hanyeņe purik kato biwiyeņe Anutugâlân katbei aregât lâuwâņe bo makyeņgiwerân. ²Akto hâk biwi puli puli aregât keiņe lâuwâņe bo makyeņgiwerân. Akto bânneņe kautyeņân kalion akto momoņânba agatbaen akto Anutuņe denân katyekto âgâwaigât keiņe lâuwâņe bo makyeņgiwerân. ³Gârâmâ Anutuņe âlepņe dâmbô âlepņe agak memenenņe huraguâkgât mene. ⁴Amâ luâk âmbâle bikņande den pat âlepņe nâņgâm himbimgât wan me wan ukenņe nâņgâmbiâ Heakņande kautyeņân miep are makyeņgienņe han biwiyeņe lâuwâņe purikatbaigât dop bo tatâp. ⁵Akto Anutugât den aregât ukenņe nâņgâm manman kârikņe aregât ukenņe nâņgâyi. ⁶Hain nâņgâyi gârâmâ aregât hamiņân Anutugât hâkâņ akmai akto Anutu Nanņande moep aregât hainâk hâkâņ akmâ yâkgât âi amâ yânņe dâm nâņgâmbiâ gembo aregât makyeņgienņe han biwiyeņe purikatbaigât dop bo tatâp. Amâ Anutugât nanņe lâuwâņe lâwinân moâkgât akbiâ bikņande ekbiâ gemap. ⁷Aregât den dopņe makbe. Hân siân âmâ tânâk âlepņe gembo hân ambolupņande sot alekņe kâmet yekbiâ hân arekņe tânyeņgumbo sot âlepņe pâtkowiap. Pâtkombo Anutuņe meme agaņdo hân amboņande âlepņe manbai. ⁸Akto hân siâ sot âlepņe bo pâtkomap ain hewukņe bâleņe arekņeak pâtkomap aregât Anutuņe sait den makto kâlâpņe om metewiap.

Yuda gâtņande âi humo membiâ Anutuņe nâņgâmbô huragumap.

⁹Galalupne, ya kulengoân amâ yeņe agak meme are ewangimaigât kulengoân. Amâ wan me wan heņgemgo heņgemgo keiņe are nâņgâenņe humo akmâ tân nengumap. Amâ hin. ¹⁰Ye âi humo mem Yesugât kâmolân gâtņe okot nâņgâ yeņgim tân yeņguyi are Anutuņe nâņgâmap. Aregât hinņe akmai. ¹¹Akto ye agak meme âlepņe keiņe keiņe mem mali aregât hainâk Anutuņe wan me wan egâliap map aregâlâk ukenņe ikiņeâk ikiņeâk nâņgâm manmâ âgâwei. Are miawagâk dâm manden. ¹²Aregât Anutuņe makmâ katmâ hâriep are mem manmâ konam bo akmâ âmâ Anutuņe hinņe wan me wan boâk yeņgiâp aregât bo hâkâņ akbei. Akto ulikņân Anutugât kâmolân gâtņe bikņe Anutuņe makmâ kato aregâlâk nâņgâm bo hâkâņ akmâ âmâ kili. Hain kinmâ siâ me siâ miawak yeņgiep aregât nâņgâmbiâ biwiyeņe humo agâk. Akto mesokbiâ gewopgât hainâk den are paņâk mem manmâ âgâwei.

Manman nenņaet kândârâ kârikņe tatâp.

¹³Akto Anutuņe Abraham aregâlân den dâm makmâ kalep aregât luâk âmbâle siânbaņe Anutu bo ewangimai aregât ikiņe kotņe konmâ wâtņân kinmâ Abrahamgât hindâm makmâ kalep, ¹⁴“Hâmbâi âmâ nunak memeņe akgiņdere âmâ hakulupge dondâ sambelem ariwai.”

dâep. ¹⁵Hain dâambo Abrahamne den are nângâm bo hâkân agep. Aregât Anutuje den pat âlepne are yâkgât makmâ kalep.

¹⁶Akto agak memenenne hin. Nen mendugum maganji goanji aktenne kâmot lâuwâ akto den bunne kârikne makberâm âmâ ainâk Anutu ewanginenekmap yâkgât dewunân kinden dâm makmâ katmaen.

Hain makmâ katenne den bunne dâm nângâmbiâ den bo akmap.

¹⁷Aregât Anutuje ikiye kâmolân gâtne nengât den makmâ kalep are Anutuje den bunne maktâp are bo bâliwiap dânet dâm ainâk den pat kat katne are ikiye kotne konmâ agonakmâ magep. ¹⁸Are dâp lâuwâgât Anutuje henengiwiapgât dop bo tatâp aregât nen gulip nenguwop dâm Anutugâlân togom manmâ wan me wan hârok miawak nengiwiap aregât nângâenne biwinnenne humo akbiâp. Are nângâm pañâk mene. ¹⁹Anutuje den pat kalep aregât nângâm biwinnenne gulip akto aregât han lâuwâ bo akmaen. Amâ wangât anga hinare. Akto biwinnenne sândukne amâ sumbe emetjaet sângum hamiñân ain ariep. ²⁰Ain âmâ nengât sumbe kat kat kautne Yesu arekne nengât Sumbe kat kat luâk humo bo mombiap yâkne nengât dumnennân kinmâ himbimân Eweñaelân nengât sumbe kato huraguep. Hain akmâ âmâ Melkisede ulikñân sumbe kat kat luâk areyngât kautne malep yâkgât dopñân miawagep. Hainâk miawakmâ manmâ âgâwiapgât. Yesu je hain agepgât nengât biwi sânduk âmâ himbimân tatmâ âgâwiap.

Melkisedegât keije.

7 ¹Galalupne, luâk kotne Melkisede yâkgât keije makyengire nângânet. Melkisede âmâ kepiaje kotne Salem aregât luâk kembu akminep. Akto Anutu Humonenne kârikne yâkgât sumbe kat kat luâk akminep. Akto Abraham ikiye tembe lokolupne olop hilâm siân arim kepia siâ siâ are yengât luâk kembulupyene yengum metem purik katbiâ Melkisede arekne Abraham are dâwân ekmâ peniañmâ mañanmâ gulam den maganep. ²Hain dâm mañgando Abrahamne wan me wan talañep are bikne potatmâ Anutugât pat wañep. Akto Melkisede are âmâ kotne purikne amâ hin, “Agak meme âlepne aregât amboje.” Akto yâkgât kepia kotne Salem kot aregât purikne amâ, “Biwi sânduk aregât amboje.” ³Akto Melkisedegât eweñe memeñe me ginbailupne bo miawagi akto ikiye miawagepgât sopne me moepgât sopne bo miawaknengiep. Aregât Anutugât nanje sumbe kat kat hinare ulikñânbak manmâ gaep, hainâk manmâ âgâwiap. Dop hainâk Melkisede amâ sumbe kat kat luâk ulikñânbak manmâ gaep hainâk manmâ âgâwiap dâmaen.

⁴Akto Melkisede amâ luâk yânne bo. Abraham amâ Israe nengât hakunenne yâkne wan me wan luâk kembu siânba yengât miep are potatmâ Anutugât pat wañep. Aregât Melkisedeñe Abraham ewangiminep. ⁵Akto aregât kakñân Abrahamgât hakuñe siâ kotne Lewi

yâkgât kâmolân gâtjande sumbe kat kat luâk akmini. Akto Mosegât den kârikje are Lewi kâmot gâtje yengât galalupyene Israe luâk âmbâle bikjande wan me wan tat yengiep are potatmâ Lewigât kâmot are yengiyi aregât magep. ⁶Dâ Melkisede amâ Lewigât kâmolân gâtje bo are Abrahamje Anutugât pat waŋdo Anutuŋe Abraham makmâ kalep aregât gulam den maganeŋ. ⁷Akto aregât niŋande ewangimineŋ? Luâk arekje âmâ luâk geŋeŋe den dâtâŋe makyengimap. Aregât Melkisedeŋe Abraham ewangimineŋ. ⁸Akto uŋak nengât sumbe kat kat luâk wan me wan tatnengiep, are potatmâ bikje yengimaen are âmâ luâgâk aregât momogât dop miawak yengimbo momai. Dâ ulikjân Melkisede amâ wan me wan biken memineŋ are momogât dop bo miawagep aregât amâ Melkisedeŋe sumbe luâk bikje ewangi yekmineŋ. ⁹⁻¹⁰Akto areâk bo. Lewigât kâmot are boâk miawagi ainâk Abraham Lewigât hakuŋe arekje Melkisede wan me wan waŋep. Aregât Lewi hainâk Abrahamgât kâlegen gâtje malep arekje dop hainâk waŋep dâmaen.

Sumbe kat kat luâk tâmbâŋe mali amâ âiyene âlepje bo.

¹¹Galalupne, Lewigât kâmolân gâtje sumbe kat kat luâk akmini arekje den kârikje luâk âmbâle bikje makyengimini. Hain akmâ sumbe katbiâ Anutuŋe nenekto huragumap dâine sumbe kat kat luâk siâ Melkisede hinare bo miawakbop. Akto Lewigât kâmot âi are membiâ ain agak meme âlepneâk membaen aregât dâp miawak nengiep dâine Aroŋgât kâmot âi hainâk mem âgâwâi. ¹²Aregât sumbe kat katgât âi tâmbâŋe are dâp tato irakje siâ miawakto âmâ tâmbâŋaet den kârikje hainâgâk dâp kalaŋdo irakje siâ miawakbiap. ¹³Hain akbiapgât bunje âmâ Yesu Lewigât kâmolân gâtje bo. Yâk âmâ Yudagât kâmolân gâtje gârâmâ Yudagât hakulupje amâ sumbe kat katgât âi bo meyi. ¹⁴Akto Kembunenŋe Yudagât hakulupje yâk yengâlânba miawagep. Aregât hin nâŋgâmaen. Yudagât kâmotlupjande sumbe kat katgât âi aregât Moseŋe bo magep. ¹⁵Aregât keŋe siâ gai miawakmâ hengemgoâp. Hingât. Sumbe kat kat aŋgâ siâ Melkisede yâkgât dopjân miawagep aregât Yesuŋe Sumbe kat katgât âi mendo ârândâŋ agep. ¹⁶Yâk âmâ hakuŋaet kotje aregât dopjân bo miawakmâ sumbe âi miep. Bo dondâ. Yâk âmâ manman kârikjaet bo boakbiapgât kârikjeŋe akmâ manmâ sumbegât âi miep akto mem manmâ âgâwiap. ¹⁷Aregât Anutuŋe hin dâep,
 “Ulikjân sumbe kat kat luâk siâ kotje Melkisede are âi waŋdere
 mem âgâep hainâk sumbe kat katgât kat giŋdere âi mem
 âgâwiat.” dâep.

Yesuŋe Melkisedegât dop hainâk akmâ sumbe âi mem mandâp.

¹⁸⁻¹⁹Akto Mosegât den kârikjande agak meme âlepje mem manmaengât kârikje bo nengiep. Akto bo tân nenguep, aregât Anutugât

den irakņande Anutugâlân ariwaengât dâp miawak nengiep, are nâņgâenņe biwinenņe humo akmap. Amâ ulikņangât ewangimap. ²⁰Are amâ yân bo. Amâ Anutuņe ikiņe kotņe konmâ makmâ kalepgât. Ulikņân Lewigât kâmolân gâtņe yâkņe sumbegât âi membaigât amâ Anutuņe den yânņe makmâ kalep. ²¹Dâ hinņe amâ Anutuņe Nanņe sumbegât âi waņberâm âmâ ikiņaet wâtņân kinmâ makmâ kalep aregât hin magep, “Humoņe wâtņân kinmâ han lâuwâ bo akbiapgât hin makmap. Sumbegât âi mem âgâwiat.”

²²Aregât Yesuņe âi âlepņe mendo den pat irakņande miawak nengimbo tatmâ âgâwiap arekņe Mosegât den kârikņe are ewangimap.

²³Akto areâk bo. Lewigât kâmolân gâtņe sumbegât âi meyi are amâ luâk dondâ. Amâ moyi ainâk nanaņlupyenņe dumpyenņân kinmâ âi memân moyi hain akmâ gambiâ gambiâ yu miawagi. ²⁴Dâ Yesu âmâ bo mombiap aregât sumbegât âi memâk memâk manmâ âgâwiap. ²⁵Aregât hokboâk hokboâk nenņe Yesu nengât dumnenņân kilep dâm Anutugâlân arienņe amâ Yesuņe nengât Anutu ulilaņdo Anutuņe Yesugât âlepņaet akmâ aregât dowâk heņgem nengum âgâwiap.

Yesuņe sumbenenņe katmâ heņgemgoep.

²⁶Sumbe kat kat Humonenņe yâk amâ ârândâņ akto dosa bâlâk akto wan me wan mendo Anutuņe ekto ârândâņ akmap akto luâk âmbâle bâlēņe akmai yâk yengât tiriwân bo manmap akto himbimân âgâm ewangim âgâepgât mandâp. Hain mannengimbo ârândâņ aktâp. ²⁷Dâ sumbe kat kat luâk amâ hânân manmai arekņe hokboâk hokboâk yeņaet dosa are bo agâkgât sumbe ombiâ bo akto hamiņân luâk âmbâle yengât sumbe omai are amâ Yesuņe hain bo akmap. Yâkgât dosa bo talaņmap aregât ikiņaet sumbe bo omap. Akto nengât dosa bo agâkgât hilâm konok nengât sumbe akmâ moep aregât hokboâk hokboâk bo akmap. Lâuwâņe âi bo talaņdâp. ²⁸Akto Mosegât den kârikņe arekņe luâk yeukņe mem sumbegât âi yeņgiep. Gârâmâ Anutuņe den kârikņe makmâ kato bo bo agepgât Nanņe sumbegât âi waņdo bo mom amâ âiâk memâk memâk âlepņeâk manmâ âgâwiap.

Yesuņe egon sumbe opmân bunņe ain âiņe memap.

8 ¹Akto yu kulengoân aregât keiņe amâ hin. Nengât sumbe kat kat luâk amâ Humogât tat tatņe himbimân manmap aregât bungen manmap ²Yesu arekņe Sumbe kat kat uligi luâkņe ketuguyi ain âi bo mem manmap. Yâk amâ himbimân Anutuņe ketuguep ain âi mem manmap. ³Akto sumbe kat kat luâk hârok Anutuņe meme akyeņgimbo wâtņân kinmâ okot âlepgât akmâ sumbe kat katgât âi memai aregât Anutugât Nanņande hainâk wan me wan Anutu waņmapgât bâlâk bo manmap. ⁴Dâ Yesu hânân mandâp dâine sumbe kat kat bo manbop.

Hânân den kârikjegât dopnân sumbe ogegât luâkne âlepne manmâ sumbegât âi mendâi. ⁵Âiyeŋe âmâ sumbe opmân yânje ain âi memai. Dâ sumbe opmân bunje amâ himbimân tatâp. Moseŋe sumbe kat kat uligi mângiwêrâm akto Kembuŋe hin maganjep, “Nânġât. Gimbânân sumbe opmân himbimân tatmap aregât towatje hekatgijnân aregât dopnân siâ me siâ hârok are hânân mângiwen.” ⁶Dâ Yesuŋe âmâ dewatiak dewatiak âġâ âġâŋaet sumbegât âi humoâk memap. Amâ hingât. Anutuŋe Yesugât akmâ den pat âlepne makmâ hâriep arekne Moseŋe makmâ kalep are ewangimap.

Dewatiak dewatiak irakŋaet den.

⁷Akto Moseġât den kârikne arekne wan me wan hârok âlepneâk mem miawagep dâine Anutuŋe den pat irakne bo makmâ katbop. ⁸Gârâmâ Anutuŋe Mose maganġo den kârikne kulemoep are ekmâ hârok âlepne bo mem miawagep den pat are nânġâm irakne âlepne makmâ kalep aregât keiŋe Anutuŋe hin magep,

“Humoŋe hin dâep, “Siân Israe kâmot akto Yuda kâmot are yengâlân den pat âlepne irakne makyengiwian. ⁹Uliknân Israe luâk Aigitawa oloŋ yegân are den pat âlepne makyengire den pat aregât hâkân akmâ lonġaiyi aregât nâkai yengât hâkân agân. Den kârikne ain kalân amâ hainare bo. ¹⁰Imâ den âlepne irakne sop are bo aktoân Israe kâmot yengâlân makmâ hârewian. Siân den pat irakne âlepne ire han biwiyenân totokom katere kepikmâ bigeim kinbiap. Hain akmâ damunyeŋe akmâ tân yeŋuwian. Akto nâŋe amâ yengât Kembu akto ye amâ nânġât kâmot akbai. ¹¹Akto sop ain siânje siâ bo hâwâtbiâp, “Humo nânġanġben.” dâm maganġbiâp. Hain bo. Sop ain âmâ luâk âmbâle hârok âġâ âġâŋe gegeŋe nânġâ niŋbai. ¹²Hârok nânġâ niŋbiâ bâleneyeŋe aregât yaiwâk akyengim dosayeŋe bo oyanġmâ nânġâm manmâ âġâwian.” Humoŋe hain dâep.”

¹³Aregât keiŋe amâ hin. Anutuŋe den pat irakne dâm magep aregât den pat tâmbânje are bo agâk dâm makmâ kalep. Aregât den pat tâmbânje amâ emelâk bâliep akto siâ me siâ torokmâ bâlimap hainâk arekne bo akberâm aktâp.

Sumbe kat kat uligi aregât keiŋe.

9 ¹Akto den kârikne tâmbânje amâ siâ siâġât hârok Anutuŋe keiŋe makyengiep. Akto uligi kâlegen âġâm âmâ ikiye kotje mem agatŋetġât hekatyengiep. Akto hânġât emetġât makmâ hâriep. ²Akto sumbe kat kat uligi aregât keiŋe hin. Ulik gulik amâ mâron humo panmâ emet mângiyi. Aregât kâlegen amâ pagaleŋe kat kat siâ akto sot Anutuġât enemnân katmai are me wan me wan Anutu kotje mem agatbaen dâm

kali. ³Akto emet kom hâre hâreŋe siâ talep amâ sâŋgum kâkâlep aregât hamiŋân Anutuŋe ekto ârândâŋ agâkgât welamŋe. ⁴Ain sumbe ogoġât kat katŋe goliŋe mâŋgiyi are talep. Akto dewatiak dewatiak gât emetŋe goliŋe mâŋgiyi are akto Aronġât huwan momoŋe kâmŋe gam golâ agep are akto kât papaŋe Anutuŋe ain den kârikŋe kulemgoep are hârok talep. ⁵Akto Anutugât pagaleŋe miawakbiapgât aŋelo dopŋe lâuwâ kotŋe Kerubim ain kiliat. Arekŋe Anutuŋe gem maŋgan nenekmap welam aregât damunŋe agiat. Akto wan me wan yu kulemgoân amâ hinŋe keiŋe hârok makyenġiwerenġât dop bo tatâp.

Sumbe kat kat luâk ulikŋân mali yenġât âi amâ bunŋe bo.

⁶Dâ kom hâre hâreŋe siâ ain Lewigât kâmolân gâtŋe wan me wan are katbiâ kindo amâ hokboâk hokboâk sumbe kat kat luâk poŋ kâlegen âġâm bam gutmâ Anutu okot âlepġât wan me wan ulilaŋmini. ⁷Gârâmâ uligi kâlegen are âmâ sumbe kat kat luâk areyenġât kautŋeyeŋe konok arekŋe hombaŋ konok kâlegen amâ hilâm konok ain âġâm ikiŋe dosaŋe bo agâkgât akto Israe luâk âmbâle dosayeŋe bo agâkgât soŋgo gilâmŋe mem âġâm Anutugâlân waŋminep. ⁸⁻⁹Aregât keiŋe amâ Anutugât Heakŋande maknengimbo hin nânġâen. Uligi kilewân amâ luâk âmbâle Anutugâlân hanâk bo âġâmini nânġâen. Akto sumbe kat kat luâk arekŋe sumbe me wan me wan Anutugât okot âlep agaŋmini are ekmâ luâk âmbâle hârokŋe hin dâyi, “Wei, ire âmâ hânġât me hâk puli puligât me sotġât areġâlâk tângomap. Dâ han biwinenŋe amâ bo tângomap.” dâm nânġâmbiâ biwiyeŋe bo sândugiep. ¹⁰Amâ yoganŋaet pat. Yoganŋe areġât benŋe sotġât me tugât me hâkŋe puli puligât. Akto agak meme irakŋe miawakbiapgât miawagep.

Yesuŋe ikiŋe gilâmŋande hâukoneneġep arekŋe bunŋe aktâp.

¹¹Hainâk hainâk manmâ gambiâ Anutuŋe bâin dâm Nanŋe Kristo are huŋgunanġo sumbe kat katġât âi luâk bunŋe miawagep. Hain akmâ manmâ hânġât sumbe kat kat emetŋe ketuguyi ain bo âġâm sumbe kalep. Bo. Wan me wan âlepŋe miawakbiap areġât sumbe akmâ opmân bunŋe tiripŋe siâ ain âġâep. ¹²Ain âġâm âmâ hilâm konogân Anutugât enemŋân bam âmâ nâniŋ akto makao nanŋe soŋgogât gilâmŋe bo miep. Amâ ikiŋaet gilâmŋe waŋdo nen heŋgem nenguwiapgât dâp miawak nengiep. Are manmâ âġâwiap akto bo bo akbiap. Bo dondâ. ¹³Dâ makao âmbengen kâmŋe areġât hâkŋe om derembiâ kau akto soŋgo makao nâniŋġât gilâmŋe olop hâk yeŋe puliâkgât sumbe luâkŋe lapyuŋguminep. Lapyuŋgumbo sumbegât emetŋân âġâmini. ¹⁴Gârâmâ Kristoŋe gembo Anutugât Heak âġâm yembiap arekŋe memeŋe agaŋdo ikiŋaet gilâmŋe are sumbe dâm kato Anutuŋe ekto huraguep. Arekŋe han biwinenŋe pulimbo nen wan me wan mendenŋe bâlimap areġât umatŋe bo akto âmâ Anutu amâ manmangât amboŋe yâkgât âi mem manmâ âġâwaen.

¹⁵ Aregât Kristoŋe dewatiak dewatiak irakŋaet miawagepgât Anutu akto nen hutnennân kilep. Kinmâ dewatiak dewatiak tâmbâŋe hârienŋe dosanenŋe miawaknengiep are bo agâkgât moep. Aregât akmâ Anutuŋe kepilânenekto manden nen manman kârikŋaet bât samut menegât welamnennân kinmâ moep.

¹⁶ Bât samutgât amâ hin yendâp. Amboŋande mondoâk âmâ memaen. ¹⁷ Dâ amboŋande golâ manmawân âmâ bât samutŋaet magep aregât den yân yembiap. Dâ mondoân âmâ den are bunŋe miawakmap. ¹⁸ Dop hainâk Mosegât den kârikŋe are Anutuŋe makto miawakto ainâk soŋgo gilâmŋe gembo mondo den kârikŋe are hamepŋe olowâk miawagep. ¹⁹ Akto Moseŋe den kârikŋe are luâk âmbâle makyenŋimbo nânŋgâmbiâ kârikŋe agâk dâm akto aŋe hewukŋe esenŋe siâ akto yo hâkŋe siâ arekŋe mem tu akto soŋgo gilâmŋe lapyuŋgum luâk âmbâle hârok akto den kârikŋe kulemgœp are lapkombo gilâm agi. ²⁰ Hain akto hin dâm makyenŋiep, “Anutuŋe makmâ kalep are kârikŋe agâkgât gilâm yu lapkoân ire ekmâ nânŋgâm heŋgemgoweï.” ²¹ Akto Moseŋe hainâk lapkombo uligi are akto wan me wan kâlegen Anutugât akmâ katbiâ talep are gilâmâk hârok akmâ metiep. ²² Akto aregât den kârikŋe tâmbâŋe arekŋe talewân ainâk yo kombiâ mondo gilâmŋe lapkombiâ dosayenŋe bo agep. Dâ gilâmŋe bo lapkombiâ dâine âmâ dosayenŋe tatmâ gawop.

Yesuŋe dosanenŋe bo agâkgât hâukonenegep.

²³ Akto yu kulengoân amâ himbimân tatmai aregât towat otneyenŋe bunŋe bo are yengât bâleŋe ariâk dâm Moseŋe gilâm lapkombo ârândân agep. Dâ himbimân wan me wan bunŋe dondâ are ârândân agâkgât gilâm yânŋe amâ lapkombiâ dâine ârândân bo akbop. ²⁴ Aregât Kristoŋe uligigât otneŋe are akmâ âi luâkŋe uligi ketuguyi ain bo âgâep. Akto himbimân uligi bunŋe ain âgâm nengât dumnennân kindo Anutuŋe ekto âlepŋe dondâ akmap. ²⁵ Akto ain hokboâk hokboâk gilâmŋe bo waŋmap. Hilâm konok kâlegen gilâmŋe kâimbo ârândân agep. Dâ sumbe kat kat luâk are yengât kautŋeyenŋe arekŋe soŋgo gilâmŋe kârikŋe bo aregât hombaŋ ârândânâk ikiŋe gilâmŋe bo mem âgâ kâiminek. ²⁶ Dâ Kristo âmâ hain bo agep. Hain akmâ dâine ulikŋânbak hâk hilâlâm hokboâk hokboâk nânŋgâm gawop. Dâ yâk âmâ hain bo agep. Yâkŋe âmâ hinŋe sop bâiŋe tâlâgumbo ain miawakto dosa bunewâk bo agâk dâm ikiŋe hâkŋe arekŋe sumbe agâk dâm hilâm konogân kâinengiep. ²⁷ Akto Anutuŋe hilâm konogân bâin dâmbo mondenŋe sop ain denân kat nenekbiap ²⁸ dop hainâk Anutuŋe hilâm konogân luâk âmbâle dondâ are yengât dosa bo agâk dâm Kristo wâtŋe agaŋdo moep aregât Kristoŋe lâuwânŋe miawakmâ dosanenŋe lokombo bo akbiapgât bo gewiap. Bo dondâ. Aregât nenŋe togowen togowen dâm aregât ukenŋe nânŋgâm etemgom konmâ oloŋmâ mandenŋe nen bunewâk heŋgem nenguwiapgât gewiap.

Den kârikŋaet amukŋân sumbe kali amâ bunŋe bo.

10 ¹Den kârikŋe amâ yân beirâ bunŋe miawakbiapgât patŋe yânŋe aktâp. Dâ bunŋe dondâ bo. Aregât sumbe kat kat luâk yânŋe den kârikŋe lokom hombaŋŋe hombaŋŋe sumbe katmai arekŋe Anutugât mepaiŋe agaŋmai yâk âlepŋe biwi kau bo meyekmap. ²Akto dosayeŋe bunewâk bo agep dâine sumbe kat kat luâk arekŋe âi are hepunmâ sumbe siâ bo katmâ amâ yân manbâi. Akto dosayeŋaet nelâm yeŋgimbo biwiyeŋe sândugewop. ³Gârâmâ hombaŋ ârândânŋ sumbe kat kat luâk kautŋande sumbe memberâm ⁴nâniŋ me bulimakaogât gilâmŋe are mem uligi kâlegen âgâm kato dosayeŋe bo agepgât dâp bo talep aregât dosayeŋaet nânŋambiâ biwiyeŋe umatŋe tatoâk mali.

⁵Akto Kristo hânân miawagep ain hin dâep, “Gâ Anutu, gâ soŋgogât gilâmŋe aregât ukenŋe bo nânŋâmat. Dâ hâkne heŋgemgoniŋen. ⁶Akto soŋgo hâkŋe ombiâ aregât bunŋe bo dâmat. Akto sumbe katmâ ombiâ ukenŋe bo nânŋâmat. ⁷Ain amâ hin dân. O Anutu, wan me wan makmenâ kulemgoyi aregât denge lokom ukenge akmâ mem metewiangât togoân.” dâep. ⁸Den aregât keiŋe hin. Kristoŋe amâ hânân miawakmâ Eweŋaelân magaŋep, “Gâ soŋgogât gilâmŋe kâimai me hâkŋe omai aregât ukenŋe bo nânŋâmat. Soŋgo hâkŋe ombiâ aregât bunŋe bo dâmat. Akto sumbe katmâ ombiâ ukenŋe bo nânŋâmat.” dâm magep. Amâ den pat kârikŋe tâmbâŋe makto kali. ⁹Kristoŋe den siâ hin dâm dewatiep, “Denge lokom ukenŋe akmâ mem metewiangât togoân.” dâep. Hain dâm amâ den tâmbâŋe are urulep. Dâ den pat irakŋe are mem kârigiep. ¹⁰Areâk bo. Yesu Kristoŋe ikiŋe hâkŋe mem Anutugât sumbe dâm sop konogân waŋdo ârândânŋ agep aregât agak meme âlepŋe mem manmâ âgâwaengât dâp miawak nengiep.

Dâ Yesu amâ sumbe bunŋe dondâ kalep.

¹¹Galalupne, aregât lâuwâŋe makbe. Sumbe kat kat luâkŋe hokboâk hokboâk âiyeŋe mem sumbe omâk akmâ manmai arekŋe dosanenŋe bo boagep. ¹²Hain agi aregât amâ Kristo hilâm konogân sumbe konok kato Anutuŋe ekto ârândânŋ agep. Hain akto âiŋe bo akto Anutugât bânŋe bungen tatmâ mandâp. ¹³Mandâp aregât siân Anutuŋe nanŋaet gasalupŋe yeŋgumbo yeukŋe akbiâ Yesuŋe damunyeŋe akmâ tâliyekbiapgât lâmgom tatmap. ¹⁴Akto ikiŋe kâmot nengât huragunetgât ikiŋe hâkŋe mem Anutugât sumbe dâm waŋep. Waŋdo Anutuŋe nenekto huraguep. Huragumbo amâ Kristoŋe tân nengumbo agak meme âlepŋe mem mandenŋe sumbe kat katgât âi bo agep. ¹⁵Akto aregât keiŋe Anutugât Heak arekŋe bunŋe agâkgât hekat nengiwerâm hin magep, ¹⁶“Humoŋe hin dâep, Siân den pat irakŋe âlepŋe ire han biwiyeŋân totokom katere kepikmâ bigeim kinbiap.”

¹⁷Akto siâ hin,

“Dosayerje bo oyanmâ nângâm manmâ âgâwian.”

¹⁸Den aregât keiŋe amâ dosanenŋe bo oyanbiapgât dâp miawaknengimbo âmâ benŋe sumbe kat katgât luâk âiyeŋe bo agep. Lâuwâŋe bo membiap.

**Yesuŋe sumbe âi miepgât nen Anutugât
enemjân owâi akmâ bam ulilanbaen.**

¹⁹Galalupne, Yesugât hepnande hânŋi menengiepgât yâkgât opmân kâmbokŋân âgânegât owâiâp. ²⁰Aregât dâp irakŋe manmanŋe mem owâinenegep. Aregât dâp miawagâk dâm hâkŋande âgâwâigât pekeŋe hârembo dâpŋe miawaknengiep. ²¹Aregât akmâ sumbe kat kat humo Anutugât opmân bunŋe kautŋe akmâ mannengimap. ²²Aregât hamep bo akmâ dosanenŋe bo agep dâm Anutugâlân arim biwinenŋe Yesugâlân katenŋe kindo nângâenŋe biwinenŋe sândugemapgât Anutugâlân arine. Hain manmaen aregât wan me wan umatŋaet memenŋe biwinenŋân katberâm miawakto ain nen Yesugât kâmolân manmâ âgâwaen dâyion are nângâenŋe biwinenŋe humo agep. Akto sumbe kat kat luâk kautyeŋe are galalupyenande tu puli agaŋmini nen dop hainâk tu bunŋe puli nengiep. Aregât Anutugâlân arim den nângâenŋe bunŋe akbiap. ²³Humo Anutuŋe wan makmâ hâriep arekŋe den are bâliwiapgât dop bo tatâp aregât den maktenŋe biwinenŋe sândugiep are mem hâk hilâlâm nângâm âgâm manbaen. ²⁴Hain akmâ manmâ mendugum kinmâ gain gain biwinenŋe kârikŋe ketuguenŋe kilâkgât akto agak meme âlepŋe mem okot âlep agaŋbaengât are nângâm hengegom tân aguwaen. ²⁵Dâ luâk âmbâle bikŋe bo mendugum kinmai. Dâ nen âmâ hain bo akbaen. Mendugum kinmâ sop humo tâlâguwerâp dâm biwinenŋe tân aguwaen.

**Den pat âlepŋe nângâm âmâ bâleŋe aktenŋe dosanenŋe
lâuwâŋe miawakbopgât hamep akbaen.**

²⁶Gârâmâ den pat âlepŋe nângâm hengegoyion amâ beirâ agak meme bâleŋe aregât ukenŋe nângâm agak meme bâleŋe membaen aregât dosanenŋe bo agâkgât sumbe bo tatbiap. Bo dondâ. ²⁷Hain aktenŋe âmâ Anutuŋe denân katnenekto kâlâwân manmâ âgâwaengât dop miawakbiap. Akto Anutugât gasa are kâlâpŋe oyekbiap. ²⁸Aregât hin makbe. Luâk âmbâle siâŋe Mosegât den kârikŋe loŋgaimbo luâk âmbâle siânba lându me âlâwu arekŋe ekmâ keiŋe makmâ miawakbiâ humomolupyenande luâk âmbâle bâleŋe agep are okot bo nânganmâ kombiâ moep. ²⁹Dâ hinŋe luâk âmbâle siâŋe Anutugât Nanŋe yâkgât hâkân akmâ den pat âlepŋe aregât keiŋe amâ Yesu yâkgât gilâmŋande hengegem nenguep aregât hâkân akmâ Anutugât Heakŋe damun nenŋe akmâ okot âlep aknengimap are hepulep luâk âmbâleŋe hain akto âmâ Humonenŋande kondo hâk hilâlâm humo

dondâ nângâm âgâwîap. ³⁰Luâk âmbâle hain akbai aregât Anutuŋe hin dâep, “Nâŋe bâleŋe yeŋaet dosa aregât hâuŋe yeŋgire umatŋân manmâ âgâmbiâ ârândâŋ akbiap.” dâep. Akto den siâ hin dâep, “Humoŋe ikiye luâk âmbâle den âiân katyekbiap.” dâep. ³¹Akto areâk bo. Anutu Manman Amboŋande den âiân katyekto hâk hilâlâm hamepŋe olowâk nângâm manmâ âgâwai aregât yâkgâlâk hamewakmâ manbei.

Âi humo mem hâk hilâlâm nângâm manbaengât bo hâkân akbaen.

³²O Galalupne, nângâi? Ye ulikŋân den pat âlepŋe nângâmbiâ biwiyenŋe âgâambo âi humo mem hâk hilâlâm nângâyi. Amâ bo hâkân agi. ³³Akto gasalupyenŋe togom luâk âmbâle dewunyenŋân kat yekbiâ kinbiâ bugânŋe yeŋgum girinŋeyŋiyi. ³⁴Akto miti gasaŋande galalupyenŋe bâleŋe mângiyekmâ kala busi kâlegen kat yekbiâ kili are yeŋe okot nângâ yeŋgim tânyenŋuyi. Akto areâk bo. Miti gasa arekŋe puli me wan me wan tatyenŋiep are kâmbu meyi sop ain nen hâmbâi iregât hâuŋe âlepŋe kârikŋe himbimân tatnengiâp dâm heronŋe agi.

³⁵Aregât Anutu nânganŋbiâ biwiyenŋe sândugiep aregât bo hâkân akmâ panmâ âmâ hâuŋe âlepŋe humo membai. ³⁶Amâ siân hâuŋe bâlâk manbâen dâm biwiyenŋe Yesugâlânâk kilâkgât âi humo mem hâk hilâlâm nângâm hanâk Anutugât lau lokom manbei. ³⁷Aregât lâuwânŋe makbe. Anutuŋe hin magep,

“Hâmbâi sop getek manmâ nângât hoŋ bawa huŋgun aŋdere dowâk miawakbiap. ³⁸Akto hinŋe nângât luâk ârândânâk manmapŋe amâ nângâninŋdo manmanŋe miawaganŋbiap. Hain. Gârâmâ yâk âigât hâkân akmâ hepun nekto âmâ ekmâ bo heronŋe aganŋbian.”

³⁹Akto nen âmâ aregât kâmolân gâtŋe bo. Yâk âmâ hâk hilâlâm aregât hamep akmâ Anutugât âi hepunbiâ Anutuŋe makto gulip akbai. Dâ nen âmâ hain bo akbaen. Nen âmâ biwinenŋe Anutugâlân kilâk dâm nângâm mandenŋe Anutuŋe otnenenŋe membiap.

Biwi kat katgât keiŋe.

11 ¹O Galalupne, nen biwinenŋe Anutugâlân kilâk dâm nângâm manbaen aregât keiŋe makyenŋgire nângânŋet. Biwi kat kat keiŋe amâ hin. Wan me wan bo egekŋe are bunŋe miawak nengiwiap aregât nângâm han konogâk manbaen. ²⁻³Akto nenŋe biwinenŋe Anutugâlân kalion aregât Anutu bo egekŋe arekŋe wan me wan mendo hân himbim egekŋe miawagep are bunŋe dâm nângâmaen. Akto Anutugât kâmot ulikŋân biwiyenŋe Anutugâlân kali are Anutuŋe yekmâ âlepŋe dâep.

Abe, Enoko akto Noa yeŋgât den.

⁴Aregât yâk yeŋgâlân gâtŋe siâ Abe yâkŋe biwiŋe Anutugâlân kalep aregât sumbe ondo Anutuŋe âlepŋe dâm nânganŋep. Nânganŋdo Abegât

teuŋe Kaiŋ arekŋe biwi kat katgât keiŋe hâkân akmâ sumbe yân ondo Anutuŋe ekto âlepŋe bo agep. Aregât teuŋande emiŋe kondo moep. Amâ emiŋande biwiŋe Anutuŋâlân kalep aregât. Aregât pat nânŋâm nen hin dâmaen. Abe moep gârâmâ yâkgât biwi kat katgât keiŋe arekŋe maknengimap.

⁵Akto hamiŋân luâk siâ kotŋe Enoko yâkŋe biwiŋe kalep are Anutuŋe ekto huragumbo aregât bo mombiap dâm oloŋdo hâkdâk tiŋ tiŋâk âgâep. Aregât galalupŋande Enoko yâtendâm undâgâtbiâ bo agep. ⁶Akto luâk âmbâle bikŋande hanyeŋande Anutu bo nânŋaŋmai âmâ Anutuŋe yekmâ heroŋe bo akmap. Dâ Anutu mandâp bundâk nânŋâm heŋgemgomaen akto hannenŋande kulâgâlaŋmaen nen hâuŋe âlepŋe nengiwiap dâm nenŋeak yâkgâlân togone.

⁷Akto hamiŋân Noa hainâk biwiŋe Anutuŋâlân kalep aregât Anutuŋe wan me wan miawakbiap aregât magaŋdo dowâk sân sân mem kâmotlupne bâliwâen dâm waŋga ketuguep. Yâkŋe hain akmâ luâk dosayeŋaet keiŋe mem miap palepgât akmâ Anutu nânŋaŋmâ dosa bâlâk agak aregât bunŋe amboŋe agep.

Abrahamgât den.

⁸Akto hamiŋân Anutuŋe Abrahamgât makmâ kalepgât magaŋdo bunŋerâm biwiŋe katmâ âlepŋe hân niŋbiat dâm hân siângen bo ekminewângen ain ariep. ⁹Akto hân are mem miawakmâ biwi kat katgât Anutuŋe hakulupge in manbei dêep are bunŋe dâm hân ain yogan manmâ emet bunŋe bo mâron uligiâk panmâ yem malep. Akto nanŋe Isaka akto bâgiŋe Yakobo yâkŋe hainâk uligi mâron uligiâk are panmâ maliat. Akto Abraham akto Isaka akto Yakobo Anutuŋe makmâ kalep den konok are amâ nengâlân miawakbiap dâm nânŋâm mali. ¹⁰Akto Abrahamŋe Anutu bunŋeâk makmap dâm nânŋâep aregât Anutuŋe kepia âlepŋe himbimân kalep ain amâ bunŋe dondâ ain manbaen dâm nânŋâep. ¹¹Akto Abrahamgât âmbenŋe kotŋe Sara yâkai hainâk biwiŋe Anutuŋâlân kalep. Aregât Anutuŋe gâŋe nanaŋ membiat dâm magaŋep are nânŋâmbo bunŋe akto sâmbâ akmâ ain nanaŋ miep. Amâ makmâ kalep yâkŋe amâ bunŋe dêepgât. ¹²Akto luâk konok kâmotlupŋe manmâ sambelem gam gam yu miawakten. Amâ diâ himbimân tatai dop hainâk me nupi harugât ginŋân tatâp dop hainâk. Gârâmâ Abrahamŋe sâmbâ akmâ ain nanŋe Isaka miep. Yâk amâ emelâk momaen sopŋe ewangiep ain Isaka miep.

¹³Luâk yu yeŋondân arekŋe Anutu nânŋaŋmâ manmâ amâ mom meteyi. Amâ siâ me siâ Anutuŋe makmâ hâreyeŋgiep are bunŋerâm indâgen aŋgângen yendo ekmâ mepaiŋe mem heroŋe mali. Dâ bo meyi. Hain akmâ aregât keiŋe hin nânŋâyi, nen hânân lombo akto yogan manden dâyi. ¹⁴⁻¹⁵Luâk âmbâle arekŋe hân iregâlânâk nânŋâyi

dâine purik katmâ hân ulikñân gâtñe ain arim manbâi. Hain bo akmâ âmâ hângât kepia hain are bo amâ kepia bunje himbimân tatmap are Anutuñe maknengim kalep ain manbaen dâm aregât lâmgom mali. ¹⁶Lâmgom manbiâ Anutuñe kepia are yengât kalep are âlepñe ire amâ nângât kâmot dâm damunyene akto hân are membiâ ârândân agep. Hân arekñe hân ire ewangimap are miawaknengiwiap dâm lâmgom mali. Aregât Anutuñe yâk yengât akmâ Anutuyene dâm agonakmapgât bo añun akmap.

Isaka akto Yakobo yetgât den.

¹⁷Akto Abraham den makmâ hâriepgât yâk Anutuñe dop koep. Hin. Nanñe Isaka Anutuñe wañep are sumbe omberâm akmâ mem ariep. Aregât yâkgât biwi kat kat âlepñe miawagep are nângâmaen. Akto nanñe Isaka are amâ luâk yânñe bo. ¹⁸Anutuñe Abraham hin dâm magañep, “Nânñe Isaka giñân are amâ gângât kâmot are yengât hakuyene akbiap.” dâep. ¹⁹Akto Abraham Anutuñe luâk momoñe momoñânba mem agat yekto golâ manmai are nângâm Isaka mem sumbe omberâm ariep. Aregât luâk momoñânba agatmai Isaka dop hainâk alatanba sopanmâ agalep dâmaen.

²⁰Akto hamiñân Abrahamgât nanñe Isaka arekñe biwiñe Anutugâlân kalep aregât nanlogâtñe Yakobo akto Esau wan me wan beirâ miawakbiapgât den gulam makyetkiep. ²¹Akto hamiñân Yakoboñe hainâk biwiñe Anutugâlân kalep, aregât momberâm akmâ huwanñe tânagum Anutugât kotñe mem agatmâ nanñe kotñe Yosepe yâkgât nanlogâtñe den gulam makyetkiep. ²²Akto hamiñân Yosepe hainâk momberâm akmâ Anutuñe Israe kâmot are Aigitawa oloñ yekbiap den are bunje dâm ginbailupñe mombian dâm ikiñe hagitñaet makyengiep.

Mosegât den.

²³Akto hamiñân Mosegât eweñe memene biwiyetñe Anutugâlân kaliat aregât Aigita luâk humoñe Israe nanlupyene gurukñe yengumbiâ moñet dâep den are lonçaim nanyetñe Mose are ekbela huragumbo heambukbela yendo dewutâ âlâwu bo agep. ²⁴Akto Mose amâ nanañân Aigita luâk humogât baratñande Mose amâ nângât nanne dâep. Dâ Moseñe humo akmâ are nângâm âmâ bo dâep. ²⁵Bo dâm, “Anutugât kâmot Israe nengât bikñe umatñân manmai are olop manbaen.” dâep. Akto Aigita yengât agak meme bâleñe aregât ukenñe bo nângâm ginbailupñe penâyengiep. ²⁶Akto Moseñe Kristogât akmâ ukenñe akto Israe gasalupyenande Mosegât keñe nângâm hâkânñe akmâ umatñe wañi. Hain akbiâ Moseñe hanâk dâm siân Anutuñe wan me wan wañbiapgât are amâ âlepñe dondâ, dâ Aigitagât sikum amâ yânñe dâminep. ²⁷Hain dâm Aigitagât humoyene yâkgât kukgât bo hamep akmâ âmâ Aigita

hepulep. Akto Anutu bo egekŋe are nāngā aŋminep aregāt Aigita hān akto sikum are hepun yekmā ariep. ²⁸ Anutuŋe ikiŋe aŋelo huŋgun aŋdo gem Aigita yengāt nanlupyene ulik gulik are yengumbo moyi aregāt nenguwop dām emetyene lamagāt gilām lapkoyi. Akto Moseŋe biwiŋe Anutugālānāk kalep akto Anutuŋe wan magep are bunŋe dām nāngām malep aregāt hain agep. ²⁹ Akto sop ain Israe luāk Anutu bunŋe dām nāngāyi aregāt Aigita hepunmā haru Gilām are hutŋānba hātikom ālepŋe arimbīā āmā Aigita gātŋe arekŋe haināk hātikowerām haru hutŋān bam arimbīā haruŋe kawut yekto moyi.

Yeriko ikiŋak hogoakmā agum awam agep.

³⁰ Akto hamiŋān Israe luāk āmbāle biwiyeŋe Anutugālān kali aregāt kepia kotŋe Yeriko haot kārīkŋe kātŋe ketuguyi are gam āndeanbiā hilām bāt biken lāuwā bo agep. Bo akto aināk biwiyeŋe kali aregāt bunŋe haot humo tāmā are ikiŋak patak agum awam agep. ³¹ Akto āmbāle dāp gulip malep kotŋe Rahaba arekŋe biwiŋe Anutugālān kalep aregāt Israe luāk lāuwā togoyiat are gasaŋe meyelekbāi dām mem heambuk yelegep. Rahaba hain agep aregāt Israe luāk kepia āgām Anutu hākāŋ aganmini are yengum āmā Rahaba bo koyi.

Anutugāt luāk bikŋe yengāt den.

³² Wei, galama hakulupnenŋe dondā biwiyeŋe Anutugālān kali areyengālān gātŋe bikŋe hin Gideon akto Barak akto Simson akto Yepita akto Dawidi akto Samue akto Anutugāt Propetelupŋe are amā gain gain keiyene kulemgowian sop bo aktāp. ³³ Luāk ya yengondān are amā hān siā siān āgām ambolupŋe yengum meteyi. Akto luāk āmbāle bāleŋe denān katyekbiā dosayeŋe miawak yengimbo aregāt hāuŋe yengiyi. Akto Anutuŋe makto bunŋe dām lāmgom kinbiā yengimbo mem mali. Akto Anutugāt gasalupŋande Anutugāt luāk siā bau metŋe kotŋe laion are hutyeŋān panbiā āmā Anutuŋe maknengiep are bunŋe dām kinbiā bo neyegi. ³⁴ Akto Anutugāt gasalupŋande Anutugāt kāmot luāk kālāwān panyekbiā gembīā Anutuŋe maknengiep are bunŋe dāmbiā bo oyegep. Akto gasalupyeŋande oreyekberām agi ina ālepŋe yān ariyi. Akto luāk bikŋe yeukŋe akbiā Anutuŋe makto kārīkŋe agi. Akto Gasalupyeŋe togombiā Anutuŋe makto kārīkŋe akmā gasalupyeŋe yengum meteyi. ³⁵ Akto Anutugāt kāmolan gātŋe āmbāle bikŋe are yengāt ginbailupyeŋe biken mombiā Anutuŋe makto momoŋānba agali. Akto Anutugāt kāmolan gātŋe bikŋe, “Siān Anutuŋe momoŋānba goaŋnenekto manman ālepŋe dondā miawak nengiwiap.” dām aregāt gasalupyeŋande togom Anutugāt pat hepunŋet dām hāk hilālām yengimbiā borām āmā kārīkŋe akmā manmā āgāyi. ³⁶ Are yengālān gātŋe bikŋe gasalupyeŋande giriŋ yengim bugāŋe yenguyi. Akto tāk kārīkŋe kotŋe sein arekŋe hiko yekbiā kala busi

kâlegen tali. ³⁷Akto bikŋe âmâ gasalupyenŋande kât panmâ yenguyi. Bikŋe gasalupyenŋande segeŋe tepyeŋe hâreyekbiâ pânŋeŋe lâuwâ akto moyi. Me tâwâtŋe yengumbiâ moyi. Dâ bikŋande âmâ gasalupnenŋande menenekbâi dâm bau hâkŋe luguakmâ halângen heambukmâ bam gutmini. Akto bikŋande mop mali akto sot me sâŋgum me kotŋe siâ siâ hârok bâlâk mop mali. Akto umatŋe humo miawak yengiep. Akto luâk âmbâle yânŋande yekmâ bâleŋe akyengimini. ³⁸Akto Anutugât kâmolân gâtŋe ain mali arekŋe hângât luâk âmbâle ewangi yegi. Akto areâk bo. Bikŋande âmâ hân kamitŋângen manmâ gimbânŋân manmâ kât akto hân kâlegen mali.

³⁹Luâk âmbâle arekŋe âmâ yân hain bo agi. Biwiyeŋe Anutugâlân kali aregât kârikŋân kinmâ hain agi. Anutuŋe biwi kat katyeŋe are ekto ârandânâk agep. Aregât bunŋe hâmbâi membai. Dâ mali sopŋân Anutuŋe makmâ kalep are bo egi. ⁴⁰Gârâmâ Anutuŋe yâk yengât okot nâŋgâm hin dâep, “Hâmbâi nâŋgât kâmot biwiyeŋe nannaelân katbiâ tato are olop luâk âmbâle umatŋân mali are olop manman âleŋŋân manbai.” dâep. Aregât hakulupnenŋe luâk âmbâle umatŋân mali arekŋe wan me wan aregât Anutuŋe makmâ kalep are hânân bo mem manmâ moyi. Amâ hâmbâi tat tatnenŋe miawakbiapgât dâm agi.

Yesuŋe âi miep are nâŋgâm henggom hainâk akbaen.

12 ¹Galalupne, nengât hakulupnenŋe biwiyeŋe Anutugâlân kali aregât keŋe yu kulengoân. Yâk âmâ hâk hilâlâm nâŋgâm Anutugât âi memâk mali. Aregât nenâkai yâk yengât pat nâŋgâm hainâk aknerâm wan me wanŋe biwinenŋe mendo gemap are akto agak meme bâleŋe hikom andânenekmap a hârok hepunmâ Anutugât âi kârikŋeâk mem hâk hilâlâm nâŋgâm âmâ bo hâkâŋ akbaen. ²Hain akmâ Yesu yâkŋe nengât biwi kat katgât agat meme mem miawakmâ hekat nengim ikinâk mem metiep are ekmâ hainâk akbaen dâm nâŋgâm henggomowaen. Akto Yesuŋe hâmbâi, “Ewene olop himbimân tatetŋe biwine heronŋe akbiap.” dâm nâŋgâep aregât lâwinân kombiâ hâk hilâlâm nâŋgâm aregât hâkâŋ bo agep. Akto giriŋ anj aregât bo hâkâŋ agep. Are hârok lokom manmâ mondo Anutuŋe mem oloŋdo Anutugât tat tat bunŋângen tatmâ manmap.

³Galalupne, luâk bâleŋande Yesu hain aganigât pat nâŋgâm hain akmâ umatŋe siâ siâ aregât bo hâkâŋ akbei. Akto hinŋe umatŋe miawak yengimbo aregât Yesugât pat nâŋgâm henggom âmâ benŋe biwiyeŋe bo bâlimbo manmâ âgâwei. ⁴Ye bâleŋande kawutyekberâm akto âmâ kârikŋe akmâ hâkyeŋe membiâ kepilâ akto gilâmyeŋe gembo moyi ye hainare boâk miawakyeŋiep.

Anutuŋe orem miwindiknenekmap.

⁵Galalupne, Anutugât den bikŋe nanaŋlupne dâm makyengimap aregât nelâmyengiep mon?

“Nanne Humoŋe gugum miwindik gekberâmbô âmâ aregât hâkâŋ bo akben. Akto Anutuŋe hain bo akben dâm makgiŋmâ guguwiap âmâ hanâk âlepŋe dâmenâ biwige bo bâliwiâp. ⁶ Akto Humoŋe okot nânŋaŋmap yâkgât ikiŋe kâmolân dewatiwiapgât hain akmâ heŋgemgombo miwindik akmâ ikiŋaet nanŋe konbiap.”

Hain tatâp are oyaŋmâ umatŋe miawak yeŋgiwiawân hanâk dâm âi membriâ biwiyeŋe bo bâliwiâp.

⁷ Akto nengât agak meme hin. Nanaŋlupnenŋe bâleŋe akbâirâm bugâŋe yeŋgum miwindik yekmaen. Dop hainâk Anutuŋe makto umatŋe miawak yeŋgimbo hin nânŋâwei, “Wei, ire âmâ âlepŋe, Anutuŋe nan baratlupne dâm nengonmap aregât nengum miwindik nenektâp.” hain nânŋâm heronŋe akbei. ⁸ Akto makmâ miwindik miwindik dop are luâk âmbâle hârok aknengimap aregât Anutuŋe bo yeŋgum miwindik yekmap âmâ benŋe nanaŋ kâit hainare akbai. ⁹ Akto areâk bo. Ewelupnenŋe hânân manmai arekŋe nengum miwindik nenekbiâ are âlepŋe bo dâm hâkâŋ agion aregât Ewenenŋe otnenenŋe damunŋe akmâ manmap arekŋe hain aknengimbo dowâk âlepŋerâm bo hâkâŋ akmâ âmâ mandenŋe tân nengumbo heronŋe akbaen. ¹⁰ Akto ewelupnenŋe âmâ ukenyenjaet akmâ yogan aknengiyi gârâmâ Anutuŋe âmâ nâ olop manmâ âgâwaigât âlepŋe akŋet dâm hain aknengimap. ¹¹ Akto Anutuŋe nengum miwindik nenekmap aregât hâk hilâlâm nânŋâmaen gârâmâ Anutuŋe nengum miwindik nenekmap dâm nânŋânenŋe benŋe siân nengât agak memenenŋe âlepŋe miawakto biwinenŋe sândugewiap.

Nen kârikŋe tiŋtiŋâk kinmâ tân aguwaen.

¹² Aregât bâtyeŋe keiyenŋe momoŋe are heŋgemgom kârikŋeâk tâlim kinmâ ariwai. ¹³ Akto dâp bâleŋe watbâigât keiyenŋe damunŋe akbei. Akto bam gutbai ain keiyenŋe bâlimbo amâ dondâ bâliwopgât akmâ damun akbei.

¹⁴ Yeŋe luâk âmbâle hârok gala akyeŋgiwaigât akto agak memeyenŋe Anutuŋe ekto ârândân akmap aregât tân yeŋgum hâwât agaŋgiwei. Dâ agak meme âlepŋe ârândân a bâlâk manmaiŋe amâ Anutu bo ekbai. ¹⁵ Akto yeŋgâlân gâtŋe siâ Anutuŋe damunŋe akmap aregât kâmolân gâtŋe Anutuŋe okot akyeŋgimap are mesokmâ tâpâkowopgât ikiŋe tân aguwiâp. Akto kuk heŋgân miawak yeŋgimbo kalakŋe kândârâŋe pâtkombo potalakbiâ kuk heŋgân sambelewopgât yeŋe tân aguwei. ¹⁶ Akto yeŋgâlân gâtŋe siâŋe bâleŋe maleŋe akbopgât damun agaŋgiwei. Me Anutu bâlâk manbai amâ Esaugât dop hainâk akbâi. Yâkŋe âmâ ewenjaet bât samut bâiŋe aregât hâkâŋ agep. Hain akmâ sotgât nânŋâm emiŋe ulilaŋdo sot waŋdo ewenjande wan me wan niŋbiap are âmâ giŋbian dâm emiŋaet makmâ kalep. ¹⁷ Esaugât keiŋe nânŋâi. Yâk beirâ bât samut bâiŋe memberâmbô bo miawagep. Yâk han siâ akmâ ewum hâumgom indem umaliakmâ bo akto hepulep.

Nen Sioŋ gimbâŋân mete kalion.

¹⁸Galama, ye âmâ gimbâŋe mambâŋe me kâlâpŋe omap ain bo togoyi. Me hândâk hamandat me tânâk kauŋmâ kindâp ain bo togoyi. ¹⁹Yudagât hakulupyenŋe Aigita hânânba togom gimbâŋe siâ ain togom kili. Ain togom kinbiâ munŋe humo akto den siâ nânŋâwâen dâm ulit hanokoak agi. ²⁰Hain agi aregât Anutuŋe hin dâep, “Luâk me âmbâle me bau me yo me wan me wan gimbâŋe iren tâlimbo kât mem panmâ kombiâ moâk.” dâep. Den kârikŋe are nânŋâmbiâ umatŋe agep. ²¹Hain akto hamepŋe olowâk miawakmâ gambo Moseŋe hin magep, “Nâ hamewakmâ sân sân mendân.” dâep. ²²Gârâmâ ye Anutuŋe hain bo akyenŋiep. Ye âmâ irakŋaet pat gimbâŋe kotŋe Sioŋ ain togoyi. Ain âmâ Yerusalem kepia Anutu manman kârikŋaet Amboŋe yâkgât kepia ain togoyi. Akto aŋelo dondâ himbimân manmâ heronŋe akmâ manmai ye hârok yâk yenŋâlân togoyi. ²³Akto ulikŋân manmâ gaep yâkgât kâmot âmâ kotyeŋe himbimân kilep yâk yenŋâlân togoyi. Are akto luâk âmbâle Anutuŋe mem kepilâyekto huraguyi yâk yenŋât otneyeŋe yâk yenŋâlân togoyi. Are akto Anutu hân himbim Amboŋande denân katnenekbiap yâkgâlân gai togoyi. ²⁴Akto areâk bo. Yeŋe Yesugât den pat âlepŋe kârikŋe agâkgât moep yâkgâlân togoyi. Dâ ulikŋân Abe teuŋande kondo mondo yâkgât gilâmŋande magep. Dâ Yesuŋe mondo yâkgât gilâmŋe âlepŋe arekŋe Abegât gilâmŋe ewanŋiep. ²⁵Aregât Anutuŋe makyenŋimbo bo hâkâŋ akbei. Akto Anutuŋe Mose maganŋo hânân mali are den makyenŋimbo are hâkâŋ akmâ hepuli aregât hâuŋe umatŋe miawak yenŋiep. Dâ Anutu himbimân gâtŋande nen maknengimbo hâkâŋ aktenŋe âmâ hâuŋe hamepŋe bâleŋe olowâk miawak nengiwiaŋ.

Anutuŋe nengât wan me wan kârikŋeâk nengiwiaŋ aregât kotŋe mem hamep akbaen.

²⁶Akto Anutuŋe Sinai gimbâŋân Mose maganŋep ain âmâ hân duwuŋ agep. Akto aregât kakŋân hin dâep, “Magân a hâmbâi hainâk bâin dâre hân akto himbim duwuŋ akmâ bo akbiandat.” dâep. ²⁷Anutuŋe hain magep aregât keiŋe hin. Yâkŋe, “Ulikŋân magân a hainâk bâin dâwian.” dâm makto hân himbim bo akbela benŋe wan me wan kârikŋeâk bo duwuŋ akbiap are miawakmâ tatmâ âgâwiap. ²⁸Are âmâ nengât Anutuŋe makmâ katnengiepgât magep. Galalupne, Anutuŋe nengât wan me wan kârikŋeâk nengiwiaŋ aregât kotŋe mem hamep akbaen. ²⁹Akto kâlâpŋe siâ siâ hârok om metemap dop hainâk Anutunenŋande hârok gulip nenguwiaŋ aregât Anutugât hamep akbaen.

Sami den.

13 ¹Galalupne, ye ulikŋân gala kalakmini are hainâk kalakmâ manmâ âgâwei. ²Akto ulikŋân lombo togombiâ luâk siâŋe imâ

luâk yânŋe dâm tânyengum âmâ aŋelo tânyenguep aregât nângâm lombo yengâlân togombiâ âmâ hanâk dowâk tân yenguweï. ³ Akto bikŋe kala busi kêlegen manmai areyengât nelâm yengiwopgât nen yâk olop kala busi kêlegen taten dâm nângâm tân yenguweï. Akto yengâlân gâtŋe bikŋe gasalupyenande bâleŋe akyengimbiâ hâk hilâlâm nângâmai nen olop hâk hilâlâm nângâmaen dâm dowâk tân aguwei.

⁴ Akto luâk âmbâle meakbaigât Anutuŋe magep aregât âlepŋe luâkŋe âmbâi meyekbiâ ârândân akbiâp. Akto âmbâleŋe luâk meyekbiâ ârândân akbiâp. Gârâmâ Anutuŋe luâk âmbâle hanâk hanâk mem hepun hepun akmai are den âiân katyekto dosayeŋe miawakto aregât hâuŋe umatŋe yengwiap aregât luâk âmâ âmbenlupyen areâk meyekmâ manbai.

⁵ Akto Anutuŋe hin dâep,

“Nâ bo hepunyekbian akto bo hami yengire yân manbai. Bo dondâ.”
dâep.

Aregât puligât nângâmbiâ humo bo akbiâp. Akto wan me wan tatyenggiâp are amâ ârândân dâm siâ me siâ bo egâliŋbei. ⁶ Akto Anutuŋe yu magep aregât Anutuŋe kep keŋu siâ hin magep are memberen,

“Humonande tân nugumap aregât luâk bâleŋande menekberâm pâpkomai are yengât bo hamep akbian.”

kep keŋu are kulengoep nen hain dâm mendenŋe biwinenŋe bo hioŋakmap.

Ulikŋân aknengim miti maknengiyi areâk mem Yesu watmâ manbaen.

⁷ Akto yengât humomolupyen Anutugât den makyengimini areyengât biwi kat kat akto agak memeyeŋe nângâm hain akbei. Akto manmanyenŋe nângâm heŋgemgoweï. ⁸ Akto Yesu Kristo are wan me wan ulikŋân akminep are hinŋe hainâk akmap akto hilâmŋe hilâmŋe hainâk akmâ manmâ âgâwiap. ⁹ Aregât luâk siânbaŋe yengâlân togom hin makyengiyi, “Sot are bo nemiâ âmâ Anutuŋe meyekbiap me sot ire nemiâ ârândân akbiâp.” dâmbiâ âmâ bo nângâyengyiwei. Aregât hin makyengire nângâŋet. Sot siâ me siâŋe biwinenŋe bo tângomap aregât den bâleŋe are hepunmâ Anutuŋe okot âlep nângâm damun nenŋe akmap are nângâmbiâ biwiyenŋe kârikŋe agâk. Togoyi are amâ sotŋe biwiyenŋe bo tânyenguep aregât denyenande nen oloŋ nenekbop dâm bo nângâyï. ¹⁰ Nengât sumbe âmâ bunŋe. Dâ mâron uligi ain âi mem maliŋe âmâ nengât sumbe kat katŋânba wan me wan siâ membaigât dâp bo tatyenggiâp. ¹¹ Aregât keiŋe hin. Sumbe kat kat luâk soŋgo gilâmŋe katmai. Hain akbiâ âmâ soŋgo hâkŋe luâk me âmbâle dosayeŋe bo agâk dâm âmâ kepia hâkŋângen ombiâ bo akminep. ¹² Dop hainâk luâk bikŋande Yesu mem kepia hâkŋângen lâwinân kombiâ moep. Akto Yesuŋe are âlepŋe dâm nunaet kâmot gilâmŋande heŋgem

yenguiwip dâm kepia hâkñângen arimbo kombiâ hâk hilâlâm nângâm moep. ¹³Aregât Yesu kepia hâkñângen kilep ain giriñajmâ sârek koyi nenâkai hainâgâk kepia hâkñângen kinmâ añun kakñân manbaengât bo hâkân akne. ¹⁴Hain akmâ kinmâ kepiannenje kârikñe in bo tatnengiâp dâm kepia âlepñe siân miawaknengiwiap aregât lâmgom manmâ hannenñande owâim manbaen.

¹⁵Akto Yesuñe tân nengumbo Anutugât sumbegât akmâ kotñe mem agatbaen. Hain akbaen âmâ benñe nen Yesu humonenñe nen yâkgâlân gâtñe dâmaen den are bunñe akto ârândân akbiap. ¹⁶Luâk me âmbâle siâ âlepñe agañmâ wan me wan tân yengumap are potatmâ bikñe wañbai aregât ukenñe nângâwei. Hain akbai aregât agak meme are Anutuñe imâ sumbegât dopñe dâm ekmâ âlepñe dâwiap.

¹⁷Kâmotlupyene damunyeñe akmai yâk yengât lau lokom amukyengân manbei. Yâkñe âmâ âi mesokmâ membiâ yengât biwiyene bâlimbo âmâ aregât keñe Anutu enemñân makmâ miawakbai. Aregât yengât akmâ âigât ukenñe nângâwai. Dâ âigât hâkân akbai amâ bo tânyenguwai.

¹⁸Akto biwinnenñe owâiñe akmap aregât hokboâk hokboâk nenñe agak meme âlepñeâk mem manne dâmaen are akbaengât yeñe nengât ulilañbei. ¹⁹Ulityenñande tân nugumbiâ Kembuñe mem purikatneкто yengâlân togowiangât kârikñân makmâ kârigeân.

Anutu ulilañep.

²⁰Akto galalupne, yengât Anutu ulilañdere Anutugât kuk bo akto damunnenñe akto biwinnenñe sândukñe akmap, yâkñe damun akto Humonenñe Yesu are den pat âlepñe kârikñe akmâ âgâwiapgât gilâmñe gembo moep are momoñânba mem agalep. Mem agatmâ, “Nângât kâmot damunyeñe akben.” dâm makmâ kalep. Aregât ye meme akyengim tânyengumbo lauñe lokom ²¹wan me wan egâliañmap are mem manbiâ ârândân agâk. Akto wan me wan yeñe akñet dâm egâliañmap are Yesu Kristogât akmâ meme akyengimbo membai. Aregât kotge sopñe sopñe mem agatbaen. A bundâk.

Den bâiñe.

²²Galalupne, okotyene akmâ biwiyene kârikñe agâkgât kulem esenñe ire kulengoân imâ bo ekmâ hâkân akbei. Amâ kâlep bo. Ire oyañmâ nângâm hengemgowe.

²³Akto tembe lokoñe makto Timoteo kala busi kâlegenba sopanmâ âlepñe mandâp. Akto yâkñe togom penâniñbiap âmâ âlepñe netñe togom yekbaet. ²⁴Akto humomolupyene akto luâk âmbâle hârok lokom mañgan yekbei. Akto ire âmâ luâk âmbâle Italia hânânba togoyi arekñe yengât okotyene nângâmai are nângâñet dâm yu kulengoân. ²⁵Akto Anutuñe okotñe akyengim damunyeñe agâk dâm ulilañdân. A bundâk.